

4. Декларация об образовании Союза Советских Социалистических Республик и Договор об образовании Союза Советских Социалистических Республик, 30 декабря 1922.
5. На вершинах. *Діло*. 1927. 16 березня. Ч. 58. С. 1–2.
6. Олійник М. П. Практика стягнення єдиного сільськогосподарського податку на Поділлі в 1923–1928 рр. *Історія торгівлі, податків та мита*. 2016. № 1–2. С. 230–237.
7. Галузевий державний архів Служби безпеки України. Ф. 6. Справа № 40215-фп. Кримінальна справа Василя Івановича Порайка. 1937 р. Т. 1. 265 арк.

Пятіна Дарина

Донецький національний університет імені Василя Стуса

«УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ» У ПОЛІТИЦІ СТАЛІНА

Анотація. У статті розкриваються ключові моменти формування ідеології сталінської доби та її вплив на історію України. Проаналізовано головні етапи репресій проти українства та їх наслідки. Продемонстровано загрози відродження культу Сталіна у сьогоденні.

Ключові слова: Сталін; СРСР; політичні репресії; Великий терор; Голодомор.

Abstract. The article reveals the key moments in the formation of the ideology of the Stalin era and its impact on the history of Ukraine. The main stages of repressions against Ukrainians and their consequences are analyzed. Threats to the revival of the cult of Stalin today have been demonstrated.

Keywords: Stalin; USSR; political repression; The Great Terror; The Holodomor.

Культ Сталіна – минула і страшна реальність історичного простору. Кривавий диктатор, що вчинив геноцид українців, людина, що тримала у страху населення багатомільйонної країни, закомплексований чоловік, що усе своє життя був одержимий помстою і один із винуватців у розв’язанні Другої світової війни.

Ця тема є актуальною і сьогодні, оскільки відродження культу Сталіна та «очищення» його пам’яті на Росії є прямою загрозою українській державності, адже населення, що не застало епохи кривавого диктатора, вважає його дії правильними та виправданими, а як наслідок, може позитивно сприймати будь-яку пропагандистську риторику, започатковану ще при Сталіні.

Дослідженням питання займалося чимало науковців як на теренах України, так і за кордоном. Сталінську політику стосовно України досліджували як його сучасники та політичні опоненти, так і сучасні дослідники, серед яких О. Г. Бажан. Його роботи присвячені діяльності репресивних органів в Україні та трагедії Голодомору [6]. Важливий внесок у дослідження репресій 30-х рр. XX ст. проти ОУН зробив український історик Володимир Косик [4]. Глибинні дослідження репресивної політики сталінської епохи здійснив Роберт Конквіст [3].

Окрім цього, надзвичайно важливими для досліджень є архівні документи, що стосуються «Українського питання» у політиці Сталіна, які були розсекречені та впорядковані для подальшого дослідження [1]. На жаль, більша частина документів знаходиться у російських архівах, до яких немає доступу українським дослідникам дотепер, проте можна знайти спеціалізовані збірки документів, що дають змогу дослідити специфіку політичної діяльності та прослідкувати певні політичні тенденції, притаманні правлінню Йосипа Сталіна.

Серед таких, можна виділити три періоди репресій на теренах України:

– перший період (1929–1931 рр.) стосується сфабрикованих справ, покликаних знищити стару інтелігенцію та продемонструвати політику нового вождя. Серед них «Шахтинська справа» [9] та «Справа УФТІ» [5];

– другий період (1932–1933 рр.) [7]. Цей період стосується Голодомору – катастрофи українського народу, що забрала майже 6,5 мільйонів життів населення [2; 1];

– третій період (1936–1938 рр.) в історіографії носить назву «Великий терор», або «Єжовщина», період, що був ознаменований як партійними чистками, так і масовими репресіями населення, формуванням сталінської ідеології, початком створення масових доносів [8]. А також такими безповоротними втратами, як «Розстріляне відродження», тобто знищенням української інтелігенції, науковців, митців, письменників, журналістів і як наслідок – уповільненням розвитку української культури, науки та мистецтва.

Паралельно з формуванням тоталітарного режиму на рівні репресій починався найбільший маркетинговий експеримент Радянського Союзу – створення культу Сталіна, що навіть крізь роки після його смерті має вплив на політичний розвиток сучасної Росії. Як наслідок, Йосип Сталін отримав всеосяжну владу, яку використовував для задоволення своїх амбіцій. Відчувши всевладдя та цілковиту безкарність, він здійснив геноцид українського народу, знищивши культурну та наукову еліту України, щоб «перевиховати» націю, що не бажала коритися владі диктатора.

Джерела та література

1. Rudnytskyi O., Levchuk N., Wolowyna O., Shevchuk P. and Kovbasiuk A. Demography of a man-made human catastrophe: The case of massive famine in Ukraine 1932–1933. *Canadian Studies in Population*. 2015. № 42, no. 1–2. P. 53–81.
2. Гладун О. М. Демографічні втрати від соціальних катастроф. Втрати від Голодомору. Нариси з демографічної історії України ХХ століття: Київ, 2018. С. 167–185.
3. Конквест Р. Жатва скорби. Советская коллективизация и террор голодом / пер. с англ. Израэль Козэн и Нели Май; род ред. Михаила Хейфеца. The harvest of sorrow London: Overseas publ. interchange, 1988. URL: http://www.belousenko.com/books/gulag/conquest_harvest_of_sorrow.htm
4. Косик В. Спецоперації НКВД-КГБ проти ОУН: боротьба Москви проти українського націоналізму 1933–1943. Дослідження методів боротьби. Львів: Галицька Видавнича Спілка, 2009. 160 с.
5. Корж М. Справа УФТІ. *Краєзнавство*. 1995. № 1. С. 50–52.
6. Місця масових захоронень жертв сталінських репресій в УРСР в 1937–1938 роках: географія, проблеми ідентифікації. *Наукові записки НАУКМА*. Т. 156. Історичні науки. Київ, 2014. С. 32–35.
7. Партійно-радянське керівництво УСРР під час голодомору 1932–1933 рр.: Вожді. Працівники. Активісти: збірник документів та матеріалів / упоряд. В. Васильєв, Н. Верт, С. Кокін. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. 444 с.
8. Бажан О. Репресивна діяльність органів ВУЧК-ДПУ-НКВС-КДБ на Київщині в 1919–1980-х рр. *Реабілітовані історією. Київська область Кн. 3* / за ред. А. П. Косенко. Київ: Основи, 2011. С. 97–132.
9. Шахтинский процесс 1928 г.: подготовка, проведение, итоги. Кн. 1–2 / отв. ред. С. А. Крассильников. Москва, 2010. 975 с.